

Luento 3

Konekielinen ohjelmointi (TTK-91, KOKSI)

Muuttujat
Tietorakenteet
Kontrolli
Optimointi
Tarkistukset

Tiedon sijainti suoritusaikana ⁽³⁾

- Muistissa (=keskusmuistissa)
 - iso Esim. 256 MB, tai 64 milj. 32 bitin sanaa
 - hidas Esim. 10 ns
 - data-alueella vai konekäskyssä vakiona?
- Rekisterissä
 - pieni Esim. 256 B, tai 64 kpl 32 bitin sanaa
 - nopea Esim. 1 ns TTK-91: 8 kpl + PC + ...
- Probleemi: milloin muuttujan X arvo pidetään muistissa ja milloin rekisterissä?
 - missä päin muistia? miten siihen viitataan?

Miten tietoon viitataan? ⁽⁴⁾

- Tieto muistissa
 - muistiosoitteen (esim. 0x6F123456 tai 3459321) avulla
 - symbolin (esim. HenkTunn tai X) avulla symbolista konekieltä käytettäessä – symbolin arvo on muistiosoitte
 - HenkTunn = 0x6F123456, X = 3459321
- Tieto välimuistissa
 - samalla tavalla kuin jos tieto olisi muistissa
 - viittaushetkellä ei tiedetä, kummasta paikasta tieto lopulta löytyy tai kauanko viittaamiseen kuluu aikaa!
- Tieto rekisterissä
 - rekisterin osoitteen (esim. 6 tai 18) avulla
- Tieto konekäskyssä (vakiona)
 - oletusarvoisesti, käskyssä on vain yksi paikka tiedolle

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

3

Tieto ja sen osoite ⁽³⁾

muuttujan X osoite on symbolin X arvo

```
X DC 12
....
LOAD R1, =X
LOAD R2, X
```

symbolin X arvo
muuttujan X osoite?

muuttujan X arvo

muisti

230
12345
12556
128765
12222
12
12998

- Muuttujan X osoite on 230
- Muuttujan X arvo on 12
- Symbolin X arvo on 230 X=230:
 - symbolit ovat yleensä olemassa vain käännoa aikana!
 - Virheilmoituksia varten symbolitaulua pidetään joskus yllä myös suoritusajana

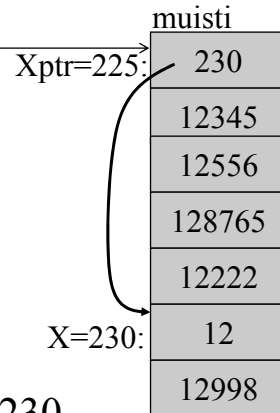
14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

4

Tieto ja sen osoite ⁽⁶⁾

```
Xptr DC 0
X   DC 12
LOAD R1, =X ; R1 ← 230
STORE R1, Xptr ; R2 ← 12
LOAD R2, X ; R2 ← 12
LOAD R3, @Xptr ; R3 ← 12
```


- Muuttujan X osoite on 230
- Muuttujan X arvo on 12
- Osoitinmuuttujan (pointterin) Xptr osoite on 225
- Osoitinmuuttujan Xptr arvo on 230
- Osoitinmuuttujan Xptr osoittaman kokonaisluvun arvo on 12

C-kieli: $Y = *ptrX$

Osoitinmuuttujat ⁽⁵⁾

- Muuttujia samalla tavoin kuin kokonaislukuarvoiset muuttujatkin
 - muistissa olevalla osoitinmuuttujalla on osoite
- Arvo on jonkun tiedon osoite muistissa
 - globaalin yksi- tai monisanaisen tiedon osoite
 - muuttuja, taulukko, tietue, olio
 - keosta (heap, joskus ”kasa”) dynaamisesti (suoritusaikana) varatun tiedon osoite
 - Pascalin tai Javan ”new” operaatio palauttaa varatun muistialueen osoitteen (tai virhekoodin, jos operaatiota ei voi toteuttaa)
 - aliohjelman tai metodin osoite
 - osoite ohjelmakoodiin

Globaali, kaikkialla näkyvä data ⁽²⁾

- Globaalit muuttujat ja muut globaalit tietorakenteet sijaitsevat ttk-91 koneen muistissa ohjelmakoodin jälkeen

– muuttujat

int X = 25;	char Ch;
short Y;	char Str[] = "Pekka";
float Ft;	boolean fBig;

– tilan varaus

X	DC	15 ; alkuarvo 15
Taulu	DS	20 ; 20 sanaa
fBig	DC	1 ; 1=true, 0=false

– viittaaminen

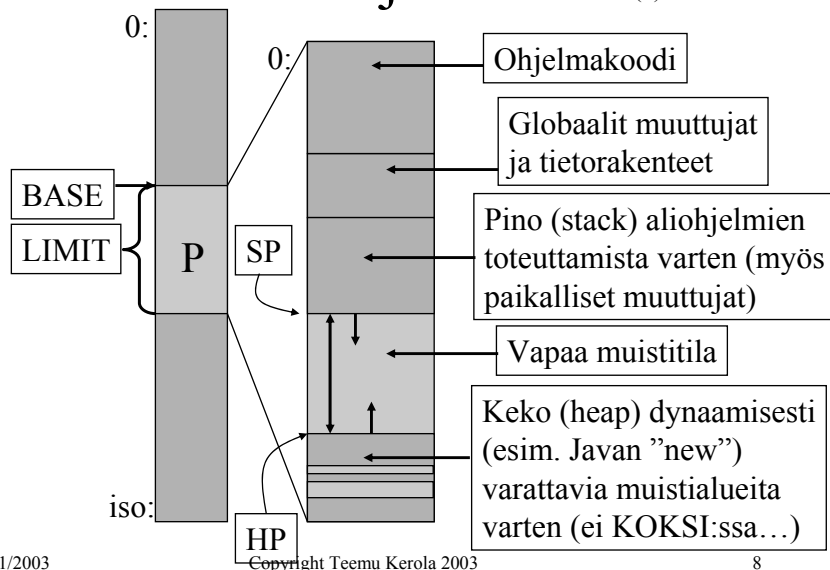
LOAD	R1, X
STORE	R2, Taulu(R1)

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

7

Muistitilan käyttö yhdelle ttk-91 ohjelmalle P ⁽⁶⁾

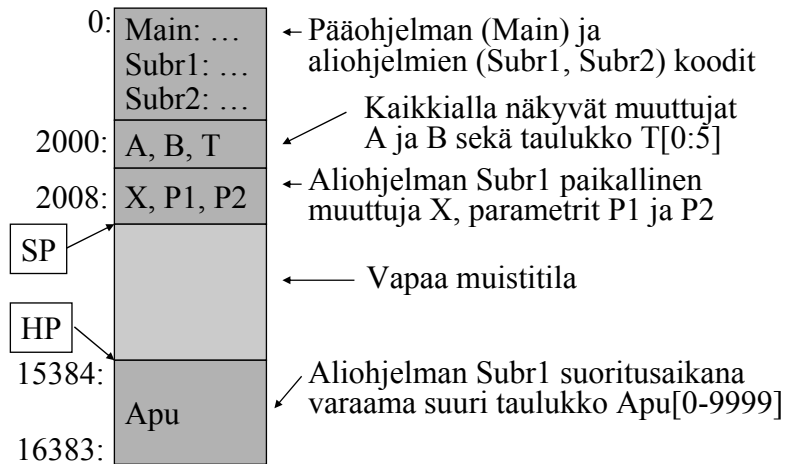

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

8

Esimerkki: ohjelman muistin (osoiteavaruuden) käyttö aliohjelman Subr1 suorituksen aikana

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

9

Muistissa oleva data (3)

- Globaali data `int X; function Print();`
 - varataan ohjelman latauksen yhteydessä
 - kaikkialla viitattavissa nimen (osoitteen) avulla
- Dynaaminen data `Mach m = new Mach();`
 - varataan tarvittaessa keosta suorituksen aikana
 - vapautetaan kun ei enää tarvita (ei Koksissa)
 - viittaus varauksen jälkeen osoitteen avulla
- Aliohjelmien paikallinen data `parametrit, paik. muuttuja`
 - varataan pinosta kutsuhetkellä
 - vapautetaan rutiinista paluun yhteydessä
 - viittaus aliohjelman sisällä osoitteen avulla

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

10

Tiedon sijainti suoritusaikana ⁽⁴⁾

- Rekisteri (nopein)
 - kääntäjä päättää milloin muuttujan arvo on rekisterissä
- Välimuisti (nopea)
 - laitteisto hoitaa automaattisesti joillekin muistialueille
- Muisti (hidas)
 - kääntäjä/lataaja valitsee sijaintipaikan
 - globaali data ohjelman latauksen yhteydessä
 - vakiot konekäskyssä
 - ohjelma sijoittaa suoritusaikana
 - aliohjelmien paikalliset muuttujat, parametrit
 - käyttöjärjestelmä sijoittaa suoritusaikana
 - dynaaminen data keossa suorituksen aikana
- Levy, levypalvelin (liian hidas, ei mahdollista)
 - vaatii käyttöjärjestelmän varusohjelmien apua

Ohjelmoinnin peruskäsitteet ⁽⁴⁾

- Aritmeettinen lauseke
 - miten tehdä laskutoimitukset?
- Yksinkertaiset tietorakenteet
 - yksiulotteiset taulukot, tietueet
- Kontrolli – mistä seuraava käsky?
 - valinta: if-then-else, case
 - toisto: for-silmukka, while-silmukka
 - aliohjelmat, virhetilanteet
- Monimutkaiset tietorakenteet
 - listat, moniulotteiset taulukot

Aritmeettinen lauseke (3)

tilan varaus

A	DC	0
B	DC	0
C	DC	0

```
int a, b, c;
```

```
...
b = 34;
```

```
a = b + 5 * c;
```

koodi

```
LOAD R1, =34
STORE R1, B
```

```
...
LOAD R1, B
LOAD R2, C
MUL R2, =5
ADD R1, R2
STORE R1, A
```

tai:

```
LOAD R1, =5
MUL R1, C
ADD R1, B
STORE R1, A
```

Globaalin taulukon tilan varaus ja käyttö (3)

```
int X, Y;
```

```
int Taulu[30];
```

```
...
```

```
X = 5;
```

```
Y = Taulu[X];
```

```
X DC 0
```

```
Y DC 0
```

```
Taulu DS 30
```

```
...
```

```
LOAD R1, =5
```

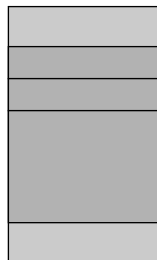
```
STORE R1, X
```

```
LOAD R1, X
```

```
LOAD R2, Taulu(R1)
```

```
STORE R2, Y
```

X:
Y:
Taulu:

Optimoiva kääntäjä osaisi jättää pois jälkimmäisen "LOAD R1,X" käskyn

Globaalien tietueiden tilan varaus ja käyttö ⁽³⁾

```
int X;  
struct Tauno {  
    int Pituus;  
    int Paino;  
}  
...  
X = Tauno.Paino
```

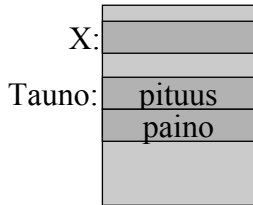
Kentän "Paino"
suhteellinen osoite
tietueen Tauno sisällä

X	DC	0
Tauno	DS	2
Pituus	EQU	0
Paino	EQU	1

...

```
LOAD R1, =Tauno  
LOAD R2, Paino(R1)  
STORE R2, X
```

Tietueen
osoite
on sen
ensimmäisen
sanan osoite

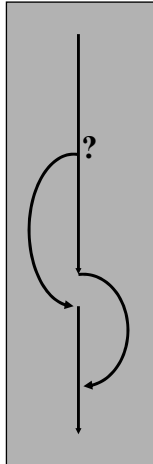
Kontrolli - valinta konekielellä ⁽³⁾

- Ehdoton hyppy
 - JUMP, CALL ja EXIT, SVC ja IRET
- Hyppy perustuen laiterekisterin arvoon (vrt. 0)
 - JZER, JPOS, ...
- Hyppy perustuen aikaisemmin asetetun tilarekisterin arvoon
 - COMP
 - JEQU, JGRE, ...
 - Ongelma vai etu: ttk-91:ssä kaikki ALU käskyt asettavat tilarekisterin
 - ADD, SUB, MUL, DIV, NOT, AND, OR, XOR, SHL, SHR

```
COMP R2, LIMIT  
JEQU LOOP
```


If-then-else -valinta (2)

```
if (a<b)
  x = 5;
else
  x = y;
```



```
LOAD R1, A
COMP R1, B
JNLES Else
LOAD R1, =5
STORE R1, X
JUMP Done
Else LOAD R1, Y
STORE R1, X
Done NOP
```

```
LOAD R2, Y
LOAD R1, A
COMP R1, B
JNLES Else
LOAD R2, =5
ELSE STORE R2, X
```

vai olisiko tämä parempi:

Case lauseke (2)

```
switch (lkm) {
  case 4: x = 11;
         break;

  case 0: break;

  default: x = 0;
          break;
}
```

Onko case-tapausten
järjestyksellä väliä?

```
Swi  LOAD R1, Lkm
```

```
Vrt4  COMP R1,=4
      JNEQ Vrt0
      LOAD R2, =11
      STORE R2, X
      JUMP Cont
```

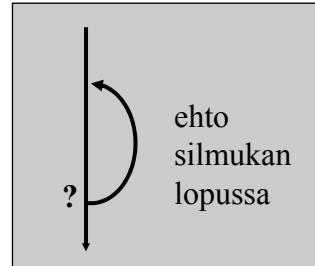
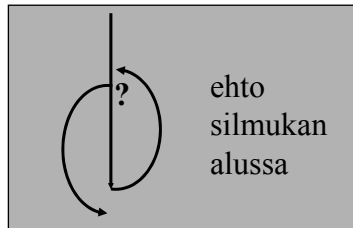
```
Vrt0  COMP R1, =0
      JNEQ Def
      JUMP Cont
```

```
Def   LOAD R2,=0
      STORE R2, X
```

```
Cont  NOP
```

Toistolausekkeet (2)

- For-step-until -silmukka
- Do-until -silmukka
- Do-while -silmukka
- While-do -silmukka
- ...

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

19

For lauseke (3)

```
for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
```

Olisiko parempi pitää i:n arvo rekisterissä?
Miksi? Milloin?

Mikä on i:n arvo lopussa?
Onko sitä olemassa?

I	DC	0
	...	
		LOAD R1, =20 STORE R1, I
Loop		LOAD R2, =0 LOAD R1, I STORE R2, T(R1)
		LOAD R1, I ADD R1, =1 STORE R1, I
		LOAD R3, I COMP R3, =50 JLES Loop

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

20

While-do -lauseke (2)

```
X = 14325;
Xlog = 1;
Y = 10;
while (Y < X) {
    Xlog++;
    Y = 10*Y
}
```

Mitä kannattaa pitää muistissa?

Mitä kannattaa pitää rekisterissä ja milloin?

```
LOAD R1, =14325
STORE R1, X
LOAD R1, =1 ; R1=Xlog
LOAD R2, =10 ; R2=Y
While COMP R2, X
      JNLES Done
      ADD R1, =1
      MUL R2, =10
      JUMP While
Done STORE R1, Xlog ; talleta tulos
      STORE R2, Y
```

Koodin generointi (9)

- Kääntäjän viimeinen vaihe
 - voi olla 50% käänösajasta
- Tavallisen koodin generointi
 - alustukset, lausekkeet, kontrollirakenteet
- Optimoidun koodin generointi
 - käänös kestää (paljon) kauemmin
 - suoritus tapahtuu (paljon) nopeammin
 - milloin globaalin/paikallisen muuttujan X arvo kannattaa pitää rekisterissä ja milloin ei?
 - Missä rekisterissä X:n arvo kannattaa pitää?

Optimoitu For lauseke (2)

```
for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
```

```
LOAD R1, =20 ; i
LOAD R2, =0 ; 0
Loop STORE R2, T(R1)
      ADD R1, =1
      COMP R1, =50
      JLES Loop
```

Mitä eroja? Onko tämä OK?

6 vs. 11 konekäskyä (koodin koko)
122 vs. 272 suoritettua käskyä!
muuttujan i arvo lopussa?
152 vs. 452 muistiviitettä!

alkuperäinen koodi

```
I      DC      0
      ...
      LOAD R1, =20
      STORE R1, I

Loop   LOAD R2, =0
      LOAD R1, I
      STORE R2, T(R1)

      LOAD R1, I
      ADD R1, =1
      STORE R1, I

      LOAD R3, I
      COMP R3, =50
      JLES Loop
```

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

23

Virhetilanteisiin varautuminen (3)

- Suoritin tarkistaa käskyn suoritusaikana
 - ”automaattinen”
 - integer overflow,
 - divide by zero, ...
- Generoidut konekäskyt tarkistavat ja explisiittisesti aiheuttavat keskeytyksen tai käyttöjärjestelmän palvelupyynnön tarvittaessa
 - ”manuaalinen”
 - index out of bounds, bad method, bad operand
 - ihan mitä vain haluat testata!

```
ADD R1, R2 ; overflow??
DIV R4, =0 ; divide-by-zero
```

```
COMP R1, Tsize ; indeksin rajatarkistus
JLES IndexOK
SVC SP, =BadIndex ; käyttöjärj. huolehtii
IndexOK STORE R2, Taulu(R1) ; R1 = 12 345 000 ??
```

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

24

Taulukon indeksitarkistus ⁽¹⁾

```
for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
```

```
I      DC    0

T      DS   50 ; data
Tsize  DC   50 ; koko
...
```

Voisiko loopin kontrollia ja indeksin tarkistusta yhdistää?
Optimoiva kääntäjä osaa!

```

Loop  LOAD R1, =20
      STORE R1, I
      LOAD R2, =0
      LOAD R1, I
ok1   JNNEG R1, ok1
      SVC  SP, =BadIndex
      COMP R1, Tsize
      JLES ok2
      SVC  SP, =BadIndex
ok2   STORE R2, T(R1)
      LOAD R1, I
      ADD  R1, =1
      STORE R1, I ; 50 OK!
      LOAD R3, I
      COMP R3, =50
      JLES Loop

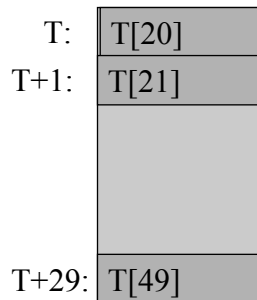
```

Taulukon alaindeksi ei ala nolasta ^(ei animoitu)

```
for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
```

```
I      DC    0

T      DS   30 ; 30 alkiota
Tlow   DC   20 ; alaraja
Thigh  DC   50 ; yläraja+1
...
```


indeksitarkistukset...

Taulukon alaindeksi ei ala nolasta ⁽³⁾

```
for (int i=20; i < 50; ++i)
    T[i] = 0;
```

```
I      DC    0
T      DS   30 ; 30 alkiota
Tlow   DC   20 ; alaraja
Thigh  DC   50 ; yläraja+1
      ...
```

indeksitarkistukset...

```
LOAD R1, =20
STORE R1, I
Loop  LOAD R2, =0
      LOAD R1, I
      SUB  R1, Tlow
      STORE R2, T(R1)
      LOAD R4, I
      ADD  R4, =1
      STORE R4, I
      LOAD R3, I
      COMP R3, =50
      JLES Loop
```

Moni-ulotteiset taulukot ⁽³⁾

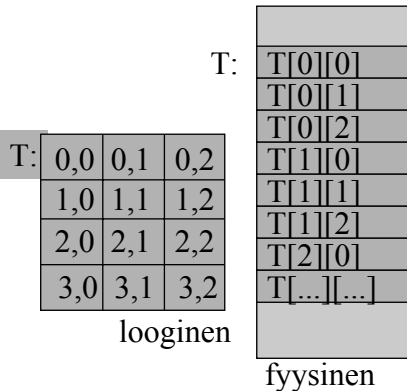
- Ohjelmointikieli voi tukea suoraan moni-ulotteisia taulukoita

```
X = Tbl[i, j];   Y = Arr[k][6][y+2];
```

- Toteutus konekielitasolla aina (useimmissa arkkitehtuureissa) yksiulotteinen taulukko
 - vain yksi indeksirekisteri konekäskyssä
- Moniosainen toteutus
 - laske alkion osoite yksi-ulotteisessa taulukossa ja käytä indeksoitua tiedonosoitusmoodia
 - TAI: laske alkion osoite muistissa ja käytä epäsuoraa tiedonosoitusmoodia

2-ulotteiset taulukot (6)

```
int[][] T = new int[4][3];
...
Y = T[i][j];
```


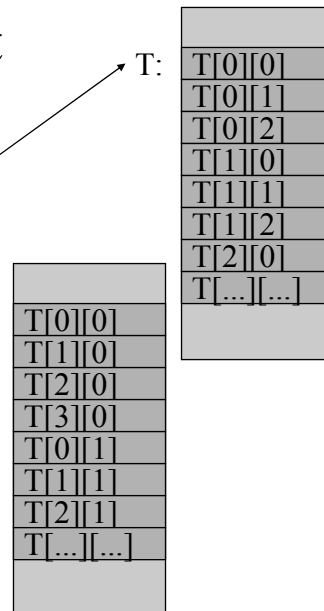
T	DS	12
Trows	DC	4
Tcols	DC	3
...		
LOAD	R1, I	
MUL	R1, Tcols	
ADD	R1, J	
LOAD	R2, T(R1)	
STORE	R2, Y	

Esimerkki
I=1, J=2 ?

Tarkistukset.... ?

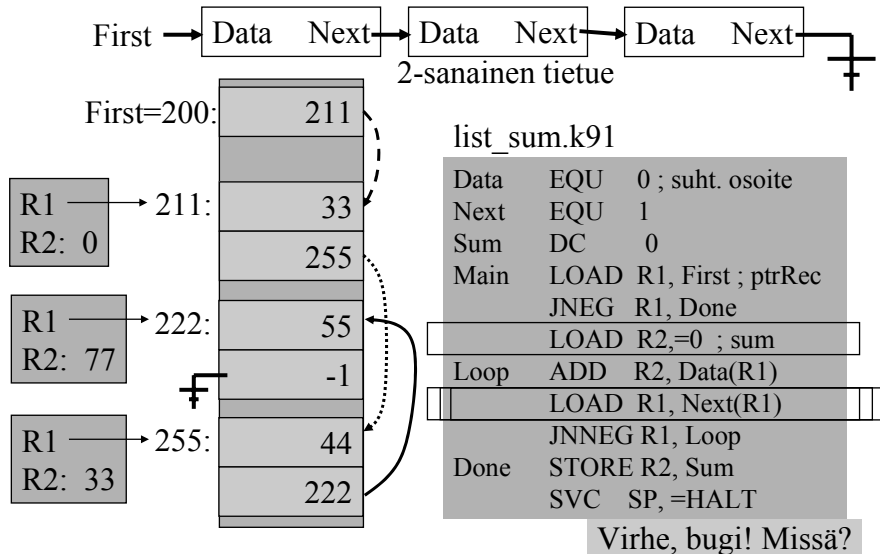
Moni-ulotteiset taulukot (3)

- Talletus riveittäin
 - C, Pascal, Java?
- Talletus sarakkeittain
 - Fortran
- 3- tai useampi ulotteiset
 - vastaavalla tavalla!

R1: -1
R2: 132

Linkitetty lista (8)

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

31

Monimutkaiset tietorakenteet

- 2-ulotteinen taulukko T, jonka jokainen alkio on tietue, jossa neljä kenttää:
 - pituus
 - ikä
 - viime vuoden palkka kunakin kuukautena
 - viime vuoden töissäolopäivien lukumäärä kunakin kuukautena
- Talletustapa?
- Viitteet? $X = T[\text{yliopNum}][\text{opNum}].\text{palkka}[\text{kk}];$
- Tarkistukset?

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

32

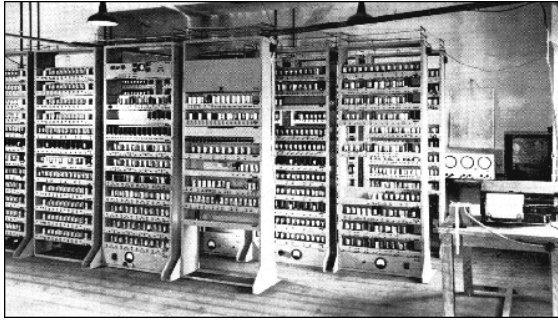
EDSAC

(Electronic Delay Storage Automatic Computer)

- Ensimmäinen toimiva ”todellinen” tietokone
 - ohjelma ja data samassa muistissa
 - Maurice Wilkes,
Cambridge University
 - 1949
 - 256 sanan muisti
 - elohopeasäiliöteknologia
 - 35-bitin sanat

EDSAC

Laitteisto

Muisti

14/01/2003

Copyright Teemu Kerola 2003

35

EDSAC Simulator

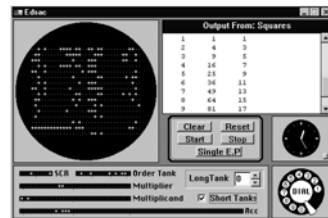
Symbolinen konekieli

```
PRINT SQUARES

31 | T 123 S | ] As required
   |         | ] initial in
enter → 32 | E 84 S | ] Jump to 84

33 | || P S | ] Used to kee
   |         | ] of subtrac
34 | || P S | ] Power of 10
   |         | ] subtracted

35 | P1000 S | ]
36 | P 1000 S | ] For use in
37 | P 100 S | ] binary con
38 | P 10 S | ]
39 | P 1 S | ]
40 | Q S | ]
41 | π S | ] Figures
42 | A 40 S | ]
```


<http://www.dcs.warwick.ac.uk/~edsac/>

Konekieli

```
[Squares]
T123E84SPSP1000SP1000SP100SP10SP1S
Q88A40S1S6S8043S033SPSA46S
T65ST129SA35ST34SE1ST48SA47ST65SA33SA40S
T33SA48SS34SE55SA34SPST48ST33SA52SA44S
U52S842SG51SA1178T52SPSPSPSPSPS
E110SE118SP100SE95S041STL29S044S045SA76SA4S
U76ST48SA83ST75SA49S043S043SH76SV76SL64S
L32SU77SS78ST79SA77SU78ST48SA80ST75SA49S
043S043SA79ST48SA81ST75SE49SA35SA76S8S2S
G8S041S2S
```

14/01/2003

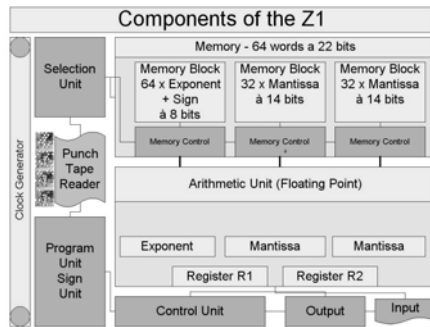
Copyright Teemu Kerola 2003

36

-- Luennon 3 loppu --

Konrad Zuse: Z1 (1938)

- mekaaninen ”laskin”, kellotaajuus 1 Hz (käännä kampea!)
- kertolasku 5 s
- datamuisti 64W à 24b
- ohjelma reikänauhalta (filmiltä)

http://irb.cs.tu-berlin.de/~zuse/Konrad_Zuse/en/Rechner_Z1.html